

11. Хітрова Т. В. Зародження та розвиток альманахової літератури на Запоріжжі / Т. В. Хітрова // Наукові записки інституту журналістики. — К. : Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2003. — Т. 12. — 185 с. 12. Хрестоматия по истории русской журналистики XIX вв. / под ред. проф. А. В. Западова. — М.: Высш. шк., 1965; 2-е изд. — 1969. — 135 с. 13. Художньо-технічне оформлення видань різних видів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1815>

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ ЛИТЕРАТУРНЫХ АЛЬМАНАХОВ В УКРАИНЕ И РОССИИ

Обосновываются особенности становления и закономерности развития альманахов в Украине и России, проводятся сравнительные характеристики функционирования украинских и русских альманахов. Оцениваются литературные достижения современных альманахов, определяется их место в медийном контексте, в украинско-российской культурной жизни и в межкультурном диалоге.

FEATURES OF DEVELOPMENT OF MODERN LITERARY ANTHOLOGIES IN UKRAINE AND RUSSIA

Settle peculiarities of formation and development laws of almanacs in Ukraine and Russia are comparative characteristics of functioning of Ukrainian and Russian anthologies. Estimated literary achievements of the modern anthologies, is determined by their place in the media context in Ukrainian-Russian cultural life and intercultural dialogue.

Стаття надійшла 05.11.2014

УДК 655.4:082.1(477)

Н. Н. Зубко

Українська академія друкарства

КНИЖКОВІ СЕРІЇ У ВИДАВНИЧОМУ РЕПЕРТУАРІ УКРАЇНИ: ТИПО-ВИДОВІ ПРІОРИТЕТИ

Характеризується серія як особливий вид видавничої продукції і спосіб упорядкування товарної пропозиції за різними ознаками; аналізується динаміка випуску книжкових серій в Україні; визначаються типо-видові пріоритети сучасного серійного книговидання.

Книжкова серія, класифікація серій, структура серійного книговидання, видавничий репертуар

Видавничий репертуар України щороку збагачується новими книгами, кількість яких невідмінно зростає. Орієнтуватися у масиві друкованої продукції як книгарям, так і читачам допомагають серії. Так видавництва структурують товарну пропозицію, вибудовують асоціативний книжковий ряд довкола певної ідеї, позиціонують його як «сильний» товар і, тим самим, формують

конкурентоспроможні бренди. Видання книг у серії знижує собівартість конкретного її випуску, скорочує витрати на просування. Сама ідея серії приваблива і престижна для видавництва, адже оцінюючи його діяльність, згадують саме про серії, які стали подією у науковому і культурному житті [13, с. 3]. Є. Грігор'янц зазначає, що серії привносять у видавничу практику певну системність й організованість, можливо, ефемерну, але тим не менше привабливу і навіть бажану [7, с. 77]. Йдеться не лише про естетичні властивості, які, за словами С. Вальчука та В. Камнева, ще асоціюються з «одноманітністю корінців», а про можливість зорієнтуватись у нескінченному різноманітті титулів, якщо вони систематизовані за серійно-тематичним принципом [2].

Серії завжди привертали увагу дослідників, які узагальнювали видавничий досвід, напрацьовували теоретичні засади серійного книговидання, що знайшло своє відображення як у дисертаціях (А. Беловіцкая, О. Казніна, П. Полевая тощо); так і у статтях на сторінках журналів та збірників (праці І. Кауфмана, Б. Коссова, А. Вуліса, В. Волкової та інших); термінологічних стандартах, словниках-довідниках (А. Мільчин, Е. Огар, Г. Швецова-Водка та інших) тощо. Останніми роками серії вивчають як складову товарної, комунікаційної та збутової політики видавництва. Йдеться про статті Є. Грігор'янц, О. Орлової, Є. Козлова, О. Славнікової, Л. Зіміної та ін.

В Україні серії характеризують у контексті аналізу статистики друку або вивчення певного напрямку книговидання. Наприклад, науково-популярні книжкові серії характеризували Е. Огар та М. Процик [19], академічні — А. Радченко та О. Вакаренко [23], біографічні — Н. Любовець [16]. Серію як показник видавничої культури розглядали Д. Кусько та С. Пліхтяк [14]. У цій публікації на основі статистичних щорічників «Друк України» та бібліографічних посібників «Літопис книг» ми спробуємо охарактеризувати основні тенденції і напрями розвитку серійного книговидання в Україні.

Чинний стандарт «Видання. Основні види» виокремлює серію як один із видів видань за структурою паралельно з одно- й багатотомними виданнями, зібраннями творів і вибраними творами й подає таке визначення: «видання, однотипово оформлене, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим або читацьким призначенням» [5, с. 23]. Міждержавний стандарт 7.60-2003 розглядає серію як один із видів видань за способом організації твору, а саме — серіальне видання, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим та читацьким призначенням, що виходять в однотипному оформленні» [6, с. 128]. Серійне видання трактовано як таке, що «виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, як правило, нумерованими і/або датованими випусками зі спільною назвою» [6, с. 113]. «Тлумачний словник-довідник з книжкового бізнесу» зазначає, що випуски (томи) такого видання, окрім загальної, мають власні назви [11, с. 93].

Авторитетні дослідники А. Мільчин, Е. Огар та Н. Черниш розглядають серію не як видання, а як сукупність видань [17–18; 25]. Російська книгознавець А. Беловіцкая теж тлумачить серію як «ряд однотипних (наукових, науко-

во-масових, масових) самостійних видань, що виходять у світ згідно з єдиним спільним задумом» й визначає її як «спосіб упорядкування видавничого репертуару» [12, с. 587].

Дослідник академічного книговидання В. Васильєв ознаки, які можуть поєднувати видання у серії, систематизував так: загальний задум (мета), однотипність і спільність тематики, вирішення одного соціального завдання, спільна назва, спільні цільове і читацьке призначення, однотипне оформлення і обсяг, відповідність одним і тим самим техніко-економічним параметрам, приналежність до одного виду літератури тощо; справедливо вважаючи, що не усі з них прийнятні й актуальні для сучасного книговидання [4, с. 157]. Сьогодні серія формується згідно з тематикою країни або регіону (наприклад, «Невідома Україна», «Мандрівка України», «Бібліотека Лемківщини», «Художники Черкащини», «Письменники Херсонщини», «Реки Крима», «Львівська сотня», «Волинь унікальна»), історичного періоду («Україна у першій третині ХХ століття», «Правда історії про Велику вітчизняну війну»), релігії або конфесії («Ислам для всіх», «Православна бібліотека», «Трактування Протестантизму»), літературної премії («Коронація слова», «Бібліотека Шевченківського комітету», «Лауреати Нобелівської премії»), мов («Читаймо англійською»), установи («Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень», «Бібліотека Історичного клубу «Холодний Яр»») тощо. Як зазначає російська дослідниця О. Орлова, видавець встановлює між текстами серії примусовий транстекстуальний зв'язок [20, с. 91].

Частина серії зі звуженими цільовим призначенням або тематикою, яка має власну назву, називають *підсерією*. Так, книги бібліотеки світової літератури для дітей «Світовид» перерозподіляються між підсеріями «Давня література», «Література ХІХ століття», «Література ХХ століття».

Серія, вихід якої обмежений певним часом і кількістю видань, називають *закритою*. До таких можна віднести серії «Броньбійна публіцистика» та «Підризна література», випущені з ініціативи всеукраїнської газети «День». У кожній з них налічується по 15 книжок, які поширюються по одній або комплектом у фірмовому футлярі. Поширенішими у репертуарі українських видавництв є *відкриті* серії, які наперед не розраховані на певну кількість випусків і виходять доти, доки мають успіх у читачів.

Випуски *міжвидавничої* серії випускаються кількома суб'єктами ринку за загальним планом. Такий видавничий проект дає можливість підвищити якість видань завдяки спеціалізації його учасників. Скажімо, до видання серії «Словники України» були долучені видавництва «Наукова думка», «Довіра», «Перун». *Бібліотечна* серія (як і впливає з назви) призначена для бібліотек. Саме так означено проект Фондації митрополита Іларіона «Запізніле вороття», який реалізується видавництвом «Наша культура і наука» за двома напрямками «Рукописна спадщина» та «Зарубіжні першодруки».

Періодична або *продовжувана* серія складається з нумерованих або датованих випусків. Особливим різновидом серії є *авторська*, до складу якої

входять книги одного автора. Наприклад, усі видання серії «Львівські вулиці і кам'яниці» написав Ігор Мельник — український журналіст, письменник, краєзнавець.

Для всебічної характеристики серії В. Васильєв розробив спеціальний типологічний паспорт, який базується на таких критеріях: назва, рік заснування, задум (ідея), вид і тип серії, гриф (надзаголовкові дані), орган, що затверджує видання до друку, підсерії, періодичність і структура, цільове призначення, склад основного тексту, характер інформації, читацька адреса, особливості художньо-технічного оформлення, товарний знак [3, с. 21].

Науково-видавнича рада НАН України теж запровадила паспортизацію академічних книжкових серій. Порядок їх започаткування, реєстрації, видання, реорганізації та припинення випуску відображені у «Положенні про книжкові серії НАН України» [21]. У цьому ж документі передбачено характеризувати серію за такими параметрами: назва, засновник і дата заснування, програмні цілі, вид, структура, підсерії, видання за цільовим призначенням, особливості оформлення, видавець, Міжнародний стандартний номер. Власне, виданням нумерованої книжкової серії надають тринадцятизначний персональний (для кожного випуску) і загальний (для всіх випусків) Міжнародний стандартний номер книги (ISBN). Обов'язковим елементом вихідних відомостей нумерованої серії є восьмизначний Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN), що фактично присвоюється її назві [1, с. 35].

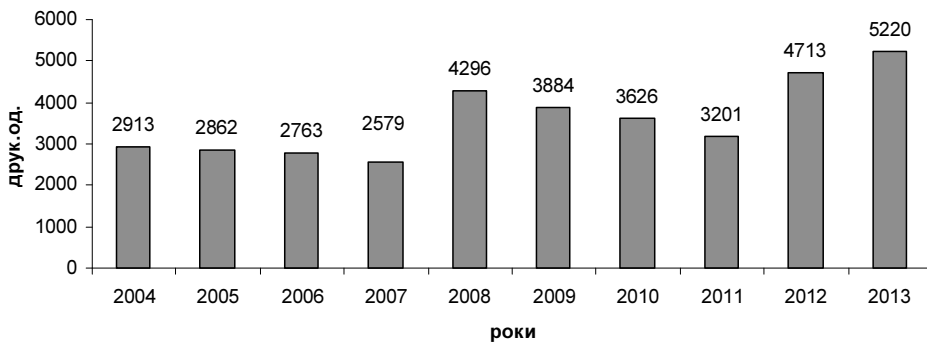

Рис. 1. Випуск серійних видань в Україні за назвами впродовж 2004-2013 рр.

За даними Книжкової палати, впродовж останнього десятиліття випуск серійних видань в Україні коливався від 2 579 друк. од. у 2007 р. до 5 220 друк. од. у 2013 р. Порівняно з 2004 р. їхня кількість зросла у 1,8 рази, а з найпродуктивнішим докризовим 2008 р. — на 21,5 %, попереднім 2012 р. — на 10,8 % і досягла свого максимуму (рис. 1). Схожа тенденція поширилась і на річні накладки серійних книг. За цим показником зростання є вищим: порівняно з 2004 р. — на 54,5 %; 2008 р. — на 32,7; 2012 р. — на 15,2 (рис. 2).

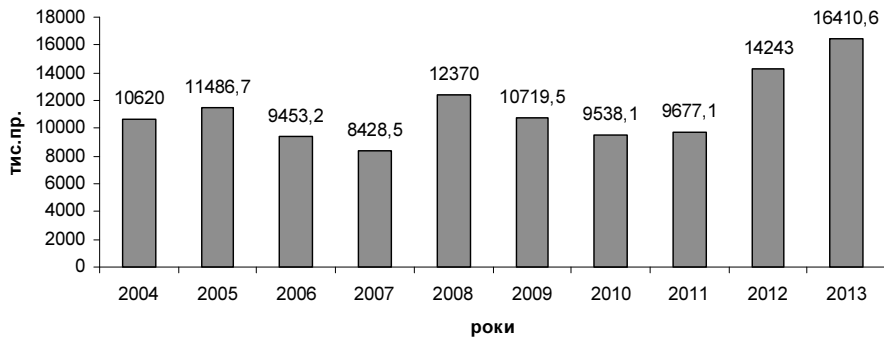

Рис. 2. Випуск серійних видань в Україні за накладом впродовж 2004-2013 рр.

Як видно з таблиці, випуск серійних книг скорочувався впродовж 2009-2011 рр., а 2012–2013 рр. спостерігається стрімке зростання: на 47,2 % і 10,8 відповідно, тоді як приріст позасерійних становив 8,7 % у 2012 р., а у 2013 р. їхня кількість зменшилась на 1,03 %. З 2010 р. вихід у світ позасерійних видань поступово збільшується і у 2012 р. перевищує показники 2008 р., однак лише на 6,9 %. Тобто нарощування кількісних показників українського книго-видання відбулося за рахунок книг випущених у серіях, а не поза ними.

Випуск серійних і позасерійних книг в Україні впродовж 2009-2013 рр.

Показники	Роки					Приріст, %	
	2009	2010	2011	2012	2013	2013/2009	2013/2012
Кількість видань, друк. од. у т. ч.	22491	22557	22826	26036	26323	17,0	1,1
серійні видання	3884	3626	3201	4713	5220	34,4	10,8
позасерійні видання	18607	18931	19625	21323	21103	13,4	-1,0
Питома вага у масиві всіх назв, % у т. ч.							
серійних видань	17,3	16,1	14,0	18,1	19,8	14,8	9,5
позасерійних видань	82,7	83,9	86,0	81,9	80,2	-3,1	-2,1
Річний наклад, тис. пр. у т. ч.	48514	45058	46566	62121	69576	43,4	12,0
серійні видання	10720	9538	9677	14243	16411	53,1	15,2
позасерійні видання	37795	35520	36889	47878	53165	40,7	11,0
Питома вага у масиві всіх примірників, % у т. ч.							
серійних видань	22,1	21,2	20,8	22,9	23,6	6,7	2,9
позасерійних видань	77,9	78,8	79,2	77,1	76,4	-1,9	-0,9
Середній наклад, пр.							
серійні видання	2760	2630	3023	3022	3144	13,9	4,0
позасерійні видання	2031	1876	1880	2245	2519	24,0	12,2
Серії, назви	900	1124	2095	989	1488	65,3	50,5

Середні накладі серійних книг вищі, ніж позасерійних (на 24,5 % у 2013 р.), хоча останніми роками «розрив» між ними скорочується, адже приріст перших значно менший. Інша тенденція склалася за загальними річними накладками: у серійних вони втричі нижчі, попри істотне підвищення минулого року. Як бачимо з таблиці, у 2013 р. збільшилася питома вага серійних книг у репертуарі українських видавництв, досягнувши найвищих показників за десятиліття: 19,8 % за назвами й 23,6 за накладками.

Книжкова палата України щорічно публікує на сторінках «Літопису книг» покажчик серій, зареєстрованих у бібліографічному посібнику впродовж року. Так, 2013 р. в ньому зафіксовано майже 1 500 серій (на 50,5 % більше, аніж попереднього). Максимальна кількість припала на 2011 рік, а саме — 2095 серій. Слід наголосити, що деякі з них опубліковані двічі, оскільки видавці у вихідних відомостях по-різному подавали назву: зі словом «серія» або без нього; дублювали серії українською і російською мовами. У кожній третій серії випущена лише одна книга. Найбільш представницькими були серії «Бібліотека «Шкільного світу» (К.: Шкільний світ), «Бібліотека шкільної класики» (К.: Національний книжковий проект, Школа), «Бібліотека юриста» (К.: ФІНН), «Вища освіта в Україні» (К.: Знання), «Посібники та підручники ВНУ імені Лесі Українки» (Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, Терен), «Альма-матер» (К.: Академія, Академвидав), «Готуємось до школи. Читаємо по складах» (Х.: Septima), «Закони України» (К.: Парламентське видавництво, Х.: Одиссей), «Законодавство України» (К.: Правова єдність; Суми: Нотіс). Більша частина серій 2011 р. поповнилася 2-3 випусками.

Кожна четверта серія, зафіксована у «Літописі книг» за 2013 р. призначена для дітей. Домінують серед них серії казок: «Казки з усього світу» (Львів: Видавництво Старого Лева), «Світ чарівних казок» (Х.: Фактор), «Пограємо з казкою», «Мої перші казки», «Золота колекція казок світу» (Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»), «Світ казки» (Х.: Белкар-книга), «Казковий край» (Х.: Septima), «Світ казок» (Х.: Чайка), «Мудрі казки» (Х.: Основа), «Золоті казки» (К.: Країна мрій), «Казкарі світу» та «Казкова мозаїка» (Х.: Пегас), «Скарбничка казок світу» (Т.: Навчальна книга – Богдан), «Українські народні казки» (К.: Казка), «Казки-хіт» (К.: Національний книжковий проект) тощо. Більша частина серій казок вийшла друком паралельно українською і російською мовами. Видавництво «Пегас» випустило англійську серію казок «English». Окремі казки випускають у формі книжок-іграшок: ними можна бавитись, складаючи пазли або клеючи наліпки. Йдеться про серії «Прочитай казку, збери пазл» (Х.: Аргумент-принт), «Казки з наліпками» (Х.: Букс медіа тойс) тощо. Оригінальні матеріально-конструктивні властивості характерні для пізнавальних книг, об'єднаних у серії «Моя магнітна книга» та «Пиши – стирай» (Х.: Елвік), «Прикоснись и почувствуй» (Х.: Фактор), «Книжка-звірятко» (Х.: Пегас) тощо. Книги у дитячих серіях групуються довкола таких тем, як пори року, тварини, транспорт, професії, правила безпечної поведінки тощо. Для організації дозвілля дитини випускають серії ужиткових видань, які навчають виготовляти «шедеври» з глини, яєчної шкарлупи, зерен, сірників,

паперу, пластиліну і т. ін. Такі книги побачили світ у серіях «Школа творчості» (Х.: Фактор), «Креативні ідеї» (Х.: Ранок), «Школа розвивальних занять» (Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»), «Чарівна майстерня» (Донецьк: Глорія трейд) та ін.

Для заохочення дітей читати видавці прагнуть вигадати креативні назви серій: «Класні історії» (Л.: Видавництво Старого Лева), «Для тих, хто не любить читати» (К.: Зелений пес), «Школьные прикольные истории» (Х.: Ранок) та ін. Деякі з них апелюють до дорослих: «Прочитайте для малечі» (Х.: Ранок), «Вчимо малюка» (Х.: Айлес) тощо. Виходять друком серії, які розмежовані за статевою ознакою: «Для дівчаток» і «Для хлоп'яток» (Т.: Навчальна книга — Богдан) або зорієнтовані на дітей певного віку: «Для найменшеньких»), «Вчимося разом. 3-4 роки», «13+». Книги, покликані навчити рахувати, писати, читати, розмовляти, логічно мислити, публікують у серіях: «Готуємо дитину до школи» (Т.: Підручники і посібники), «Підготовка дитини до школи» (Т.: Навчальна книга — Богдан), «До школи — готовий» (Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»), «Завтра в школу» (Х.: Чайка, Талант) тощо.

Навчальні видання для загальноосвітніх навчальних закладів рідко видають у серіях, частіше як складові навчальних або навчально-методичних комплектів і ліній. У серії об'єднують, передусім, довідники з різних шкільних предметів. Скажімо, видавництво «Ранок» систематично перевидає такі серії довідників: «Рятівник», «Предметний довідник», «Короткий довідник», «Наочний довідник», «Шкільні таблиці». Відомості зі шкільних предметів узагальнюються у виданнях серій «Крок до ВНЗ» (Х.: Весна), «Учням та абітурієнтам» (К.: Логос-М), «Довідник для учнів та абітурієнтів» (Т.: «Навчальна книга — Богдан») тощо.

«Український центр підготовки абітурієнтів» випустив книги з хімії, біології, історії України, української мови, географії, алгебри, геометрії та інших предметів у серіях «Грунтовна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації за 50 тижнів» «Грунтовна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання за 100 днів» «Грунтовна підготовка до державної підсумкової атестації у 9 класі за 50 тижнів» українською та російською мовами.

Навчальні словники виходять друком у серії «Словничок школяра» (Т.: Навчальна книга — Богдан), «Словникова скарбничка» (Х.: Весна), «Моя кишенькова книжечка» (Т.: Підручники і посібники) тощо. На допомогу учням видавництва започаткували серійні проекти «Ваш домашній репетитор» (Т.: Навчальна книга — Богдан), «Без репетитора» (Суми: Університетська книга; Ростов-на-Дону: Фенікс), «Розв'язник» та «Усі шкільні домашні завдання» (Х.: Ранок), «Моя домашка» (Т.: Підручники і посібники) тощо.

Навчальні видання для вищої школи представлені у видавничій пропозиції невеликою кількістю. Лідерами на цьому сегменті є видавництва «Академія» та «Академвидав» з серією «Альма-матер», а також видавництво «Знання» з серією «Вища освіта ХІХ століття». До випуску власних серій навчального призначення вдаються вищі заклади освіти: Національний авіаційний універ-

ситет пропонує студентам і викладачам серію «Сучасний університетський підручник»; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки — «Посібники та підручники СНУ імені Лесі Українки»; Дрогобицький педагогічний університет імені Івана Франка — «Університетська бібліотека»; Черкаський державний технічний університет — «Підручники & посібники» тощо. У деяких з них назва не відображає змісту видань, його можна розпізнати за назвою вишу. Скажімо, Національна академія державного управління у серії «Бібліотека магістра» випускає видання про державу і право.

Найрезонанснішими останніми роками серіями *довідкових книг* можна вважати «Енциклопедію ерудита», в межах якої побачили світ економічна, літературознавча, соціологічна та психологічна енциклопедії; «Nota bene», у рамках якої оприлюднено низку термінологічних словників; «Словники України», присвячена передусім лінгвістичним лексикографічним працям.

Провідне місце у репертуарі українських видавництв посідають *літературно-художні* серії. Їх активно продукує харківське видавництво «Фоліо», відоме серією науково-масових видань художніх творів «Бібліотеку світової літератури», яку розроблено спільно з Інститутом літератури імені Тараса Шевченка НАН України. У межах серії опубліковані україномовні переклади творів Германа Гессе, Йогана Вольфганга Гете, Чарльза Діккенса, Умберто Еко, Альбера Камю, Мішеля Монтеня, Алеха Карпент'єра, Марселя Пруста, Гюстава Флобера, Альберта Моравія тощо. Твори класиків зарубіжної літератури виходили друком і у серіях «Класика», «Русская классика», «Світова література» та ін.

У 2010 р. видавництво «відкрило» серію сучасних європейської та світової прози кінця ХХ — початку ХХІ ст. в українському перекладі творів найуспішніших письменників з Франції, Німеччини, США, Естонії, Фінляндії, Швеції, Данії, Норвегії та інших куточків світу. Це — невеликі за форматом видання, особливістю зовнішнього оформлення яких є палітурки з вирубками, через які видно ілюстрації, винесені на форзац, та логотип серії у формі кола, куди вписується портрет автора опублікованого твору. Серія «Графіті» презентує твори молодих, але вже знамих, українських письменників: Сергія Жадана, Любка Дереша, Артема Чеха, Марії Штельмах, Ірени Карпи, Наталки Сняданко, Юрка Покальчука, Ірени Роздобудько та ін. Класичні твори українських авторів видавництво публікує у серіях «Українська класика», «Українська література», «Українська література. Колекція».

Серії художньої літератури представлені в репертуарі книжкового клубу — «Клуб сімейного дозвілля». Серія «Шедеври на всі часи» охопила твори класиків української (Леся Українка, Іван Франко, Тарас Шевченко, Григорій Квітка-Основ'яненко, Іван Котляревський, Іван Нечуй-Левицький Михайло Коцюбинський) та російської (Федір Достоєвський, Олександр Пушкін, Михайло Лермонтов, Антон Чехов, Лев Толстой і т. ін.) літератури. Кращі зразки зарубіжної літератури виходять у формі недорогих покетбуків під спільною назвою «Класика в кармане». Книжковий клуб надає перевагу детективній (серії «Золотая библиотека детектива», «Коммисар Мегрэ. Французский детек-

тив», «Золотой фонд детектива», «Исторический детектив», «Детектив в кармане» (Жорж Сіменон) «Коллекция классического детектива»), пригодницькій («Библиотека приключений», «Золотая библиотека приключений»), сентиментальній («Век искушений», «Грезы любви», «Душевные истории. Любимые герои») літературі.

Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» знане серіями «Перлини сучасної літератури» (Ліна Костенко, Валерій Шевчук), «Українська поетична антологія» (Юрій Андрухович, Ліна Костенко, Іван Малкович, Антін Могильницький, Микола Вінграновський, Віктор Неборак), «Доросла серія» (Оскар Вайльд, Бруно Шульц, Джоан Ролінг, Тібор Дері, Богуміл Грабал тощо).

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка випускає серію художніх книг «Бібліотека Шевченківського комітету», що покликана популяризувати твори лауреатів премії і, тим самим, «сприяти максимальному задоволенню культурно-освітніх потреб населення усіх регіонів України та українців за кордоном» [22, с. 22]. За результатами попереднього розгляду Видавнича рада Шевченківського комітету відбирає запропоновані суб'єктами видавничої справи книги і пропонує їх до видання у межах бюджетної програми «Українська книга». Для кожного виду книжкової продукції встановлюється типове оформлення і орієнтовний наклад (художня література та література про лауреатів — 3 тис. пр.; художні альбоми та альбоми про лауреатів — 2 тис. пр.; нотні зошити, партитури — 1 тис. пр.).

«Бібліотека Шевченківського комітету» — міжвидавнича серія, до випуску якої останніми роками були причетні як державні («Український письменник», «Дніпро», «Музична Україна», «Веселка»), так і недержавні («Криниця», «Книга», «Пульсари», «Альтерпрес», «Грамота», «Києво-Могилянська академія», «Ярославів вал») видавництва. Ними випущено твори Дмитра Іванова «Зорі над Україною», Анатолія Кичинського «Жива і скошена тече в мені трава», Михайла Наєнка «Інтим письменницької праці», Віталія Коротича «Від першої особи. Вибране», Василя Слапчука «Вибрані поезії», Раїси Іванченко «Золоті стремена-2», Оксани Іваненко «Мої казки і мої дорогі вчителі», Любов Голоти «Жіночий апокриф» та ін. У 2012 р. київське видавництво «Криниця» у межах серії випустило третє, змінене і доповнене видання енциклопедичного довідника «Шевченківські лауреати 1962-2012». До видання увійшли біографії та фотопортрети лауреатів Шевченківської премії за останні 50 років (понад 600 осіб), а також документи, що регламентують діяльність Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка.

«Видавництво Жупанського» готує до друку книги серії «Лауреати Андерсенівської премії» і «Лауреати Нобелівської премії». Схожі серії є у доробку інших видавництв під назвами: «Бібліотека нобелівських лауреатів», «Лауреати «Смолоскипа», «Лауреати Київської обласної літературної премії імені Григорія Косинки», «Бібліотечка лауреатів премії імені Степана Олійника», «Бібліотека лауреатів Всеукраїнської премії Івана Огієнка» та ін.

Виробничо-практичні серії групують за видом професійної діяльності: «Бібліотека генеолога и краеведа» (Харківський приватний музей міської са-

диби), «Бібліотека професійного менеджера (у туристичній сфері)» (К.: Альтерпрес), «Библиотека менеджера сетевой компании» (Вінниця: Нова книга), «Бібліотека бухгалтера» (К.: Алерта), «Азбука дистриб'ютора» (Х.: Бизнес Инвестор Групп), «Библиотека моряка» (О.: Астропринт), «Библиотека подводника» (Х.: Фарватер submariners), «Бібліотека дизайнера» (К.: Альтерпрес), «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» (К.: Нілан-ЛТД), «Бібліотека видавця, редактора, автора» (К.: Наша культура і наука), «Бібліотека стоматолога» (Вінниця: Нова книга), «Библиотека практического психолога» (Донецк: Ин-т культуры ДОННТУ; Луганск: Резников В. С.), «Бібліотека практикуючого лікаря» (К.: Медкнига), «Бібліотека акушера-гінеколога» (К.: Інтермед), «Бібліотека юриста» (Х.: Юрайт), «Бібліотека дільничого інспектора міліції» (К.: ВАІТЕ), «Бібліотека прокурора» (К.: Алерта) та ін. Найбільше видань у серіях, призначених для роботи за фахом, отримують педагоги.

Серії *видань для організації дозвілля* сприяють раціональному використанню читачем вільного часу, який може асоціюватися просто з відпочинком, аматорською працею, хобі, фізкультурою і спортом, туризмом, розвагами та іграми, непрофесійною творчою діяльністю тощо. Більша частина таких серій присвячена кулінарії. Їх випускає книжковий клуб — «Клуб сімейного дозвілля» (наприклад, «С пылу, с жару», «Готовим, едим, хуедем», «Домашняя кулинария. Готовим легко и быстро»), видавництво «Аргумент принт» («Солодке життя», «Смачне життя», «Вдалі рецепти, «Коронна страва», «Кулинарные хиты», «Приятного аппетита») та ін. Книги про в'язання, вишивання, печворк, квілінг та інші види рукоділля виходять у серіях «Чудеса своїми руками», «Энциклопедия вязания», «Волшебная вышивка бисером и нитками». Для чоловіків адресовані серії «Советы Самodelкина», «Советы Сан Саныча», «Мас-терская дачника» та ін.

Серед *нормативних видань* найпоширеніші серії-двійнята, спільними для яких є назви, але не оформлення. Скажімо, серія «Законы України» представлена у репертуарі «Парламентського видавництва», видавництв «Одіссей», «Алерта» А. В. Паливоди; «Законодавство України, або «Законодавство» — «Правова єдність», «Алерта», «Юрінком Інтер»; «Кодекси України» — «Центр навчальної літератури» та видавець А. В. Паливода. Нормативні виробничо-практичні серії продукують харківські видавництва «Фактор», «Страйд», нормативно-інструктивні — львівський «Леонорм-Стандарт».

Вплив серійності на купівлю книжок можна простежити за матеріалами соціологічних досліджень книжкового ринку, які проводила компанія GfK Ukraine на замовлення різних організацій у 2006-2008, 2013-2014 роках. За допомогою опитування з'ясовано, що для споживачів найважливішими є такі характеристики видання як зміст, автор і оформлення. Серія спонукала придбати книгу від 6 до 19 % опитаних у 2007-2008 роках [8].

Сегментаційне дослідження книжкового ринку в Україні дає змогу з'ясувати, як впливає серія на купівлю видань різних видів. Як бачимо з рис. 3, серія має найбільше значення під час придбання літературно-художніх книг.

Найменше на серію звертають увагу, вибираючи наукову і навчальну книгу, адже орієнтуються більше на рекомендації педагогів, поради друзів та прохання рідних (загалом 50,3 %), посилання іншого автора (5,0 %), назву/тему книжки (41,5 %), її зміст (24,2 %), відсутність аналогів (8,1 %) [24].

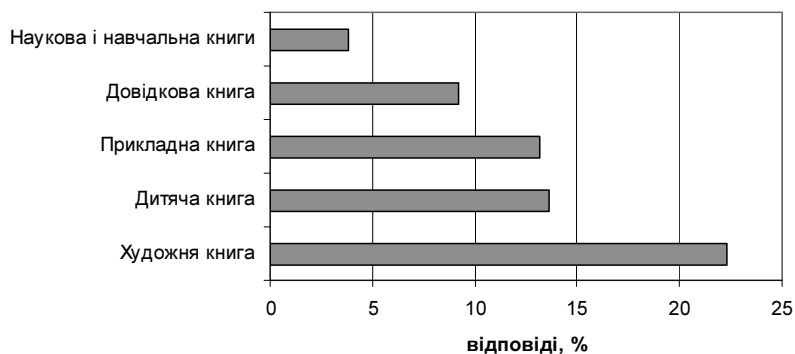

Рис. 3. Вплив серії на купівлю книг різних видів (за матеріалами сегментаційного дослідження книжкового ринку в Україні) [24]

При купівлі видання на серію більше зважають дорослі покупці (12 % у 2013 р. та 10 % у 2014 р.), ніж діти (відповідно 9 % і 6%) [9, 26]. За результатами опитування, зацікавлення серією серед респондентів знижується, що зумовлено, на нашу думку, зміною структури споживання, ретельнішим вибором книг, а також дискредитацією окремими видавцями серій через наповнення їх випадковими текстами або призупиненням їх випуску після виходу у світ однієї-двох назв.

Споживні переваги видань, що виходять у межах серії, підсилюються споживною цінністю серії. В окремих випадках лише серія здатна задовольнити пізнавальні, естетичні, духовні та інші потреби споживачів. Розпочавши колекціонування книг, покупець може відстежувати лише «новинки» серії, ігноруючи позасерійні видання схожої тематики, виду, автора. Тобто рішення про купівлю чергового випуску споживач ухвалює на основі попереднього купівельного досвіду та через впевненість у відповідності товару його уявленням щодо якості та корисності. Серія повинна виправдовувати сподівання читача, беручи на себе відповідальність за тих, кого «приручила». Нівелювання її концепції випадковими виданнями розчаровує покупця, відвертаючи від придбання наступних томів. І, навпаки, вихід книги з очікуваними параметрами примножує лояльність споживача до серії.

Важливо, щоб сутнісні характеристики серії відображала її назва. Влучне, оригінальне, виразне, часом метафоричне та несподіване, однак доцільне словесне найменування, може не лише розкрити ідею серії, її основні характеристики, а й привернути увагу потенційного покупця. На нашу думку, номен «Таємниці підсвідомості», «Божий промінчик», «Рідна мова в рідній школі» інформативніший, ніж «Література», «Нова серія». Позиціонувати серію на

ринку варто хоча б прописуючи її задум, структуру, унікальність у передмові до першого випуску, на видавничому сайті, у друкованих буклетах чи каталогах.

Видавцям не слід забувати інформувати читача про попередні або наступні випуски серії у кожній її книзі. Таке самопросування видається нам найменш витратним і найбільш дієвим. Анонсувати прихильників серії про нові випуски можна із залученням соціальних мереж.

Важливо, щоб серія була впізнаваною. Цьому сприяє дизайн оправи, її колористика, стилістика, типографіка. Ідентифікувати видання, в яких індивідуальне в оформленні проявляється сильніше, аніж загальне (типове для серії), допомагає такий реквізит палітурки чи обкладинки, як логотип. У книготорговельних підприємствах серійні видання: розсосереджують на різних полицях, розставляючи за видом, тематикою, алфавітом; або акумулюють в одному місці, виставляючи фронтально, корінцем чи каскадно на пристінному чи острівному обладнанні за горизонтальним або вертикальним принципом. Саме останній метод акцентує увагу на серійності книг.

На нашу думку, серії мали б стати об'єктом експертного оцінювання у межах усіх книжкових конкурсів і рейтингів. Практика їх відзначення вже існує. Кращими у межах Форуму видавців називали «Поетичну серію» львівського «Видавництва Старого Лева», «Українську поетичну антологію» та «Дорослу серію» видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Підривну літературу» газети «День» («Українська прес-група») та ін. Важливо, щоб визначення серій-переможців стало традиційним і закономірним явищем, а не поодиноким фактом.

Отже, видавати серії сьогодні намагається все більше суб'єктів книжкового ринку, часто не враховуючи вимоги до цього виду друкованої продукції. Слід розуміти, що вказавши у надзаголовкових даних назву серії, видавництво не перетворює книгу на серійну. Такий формальний підхід нейтралізує усі переваги, які може отримати виробник і споживач від серії. Лише добре продумана серія працює на імідж видавництва, формує коло читання і книжкові смаки зацікавлених осіб, сприяє становленню покупця-бібліофіла. Сподіваємось, що майбутнє українського книжкового ринку саме за такими серіями.

1. Абрамова Н. Ю. ISSN: понятие, правила оформления и необходимость использования [Электронный ресурс] / Н. Ю. Абрамова // Научная периодика: проблемы и решения. — 2011. — № 3. — С. 34-37. — Режим доступа : <http://nppir.ru/article/2277/>
2. Вальчук С. В. Особенности тематической издательской политики в современных условиях [Электронный ресурс] / С. В. Вальчук, В. М. Камнев // Научная книга. — 2001. — № 3. — Режим доступа : http://www.naukagan.ru/sb/2001_3/2.shtml
3. Васильев В. И. Академические научные серии: вопросы классификации типологии / В. И. Васильев // Научная книга. — 2000. — №1. — С. 18-23.
4. Васильев В. И. Издательская деятельность Академии наук в ее историческом развитии: (От зарождения до наших дней): в 2 кн. / В. И. Васильев — Кн. 2. — М. : Наука, 1999. — 318 с.
5. Видання. Основні види. Терміни та визначення (відповідно до ДСТУ 3017-95) // Стандарти з поліграфії і видавничої справи : довід. / Б. В. Дурняк, В. П. Ткаченко, І. Б. Чеботарова. — Львів : УАД, 2011. — С. 18–31.
6. ГОСТ 7.60—2003. Издания. Основные виды. Термины и определения // Основные стандарты по издательскому делу: сб. / сост. А. А. Джиго, С. Ю. Калинин. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Университетская книга, 2010. — С. 112–144.
7. Григорьянц Е. И. Книжная серия как инструмент стимулирования читательских интересов [Электронный ресурс] / Е. И. Григорьянц // Вестник СПбГУКИ. — 2012. — № 1. — Режим доступа : <http://cyberleninka>.

ru/article/n/knizhnaya-seriya-kak-instrument-stimulirovaniya-chitatelskih-interesov 8. Дослідження ринку книжок в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uabooks.info/ua/book_market/analytics/?pid=3282 9. Дослідження читання книжок в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.slideshare.net/Kyivstar/report-gfk-reading2014for-uploading-38932265> 10. Друк України : стат. зб. — К., 2005–2014. 11. Есенькин Б. С. Толковый словарь-справочник по книжному бизнесу: основные термины / Б. С. Есенькин, Ю. Ф. Майсурадзе. — М. : Библио-Глобус, 2006. — 232 с. — (Книжный бизнес — теория и практика) 12. Книга : энцикл. — М. : Большая рос. энциклопедия, 1999. — 800 с. 13. Книжные серии в СССР. Современная практика издания. — М. : Книга, 1978. — 40 с. — (Издательское дело. Обзорная информация ; вып. 3) 14. Кусько Д. Серія як показник видавничої культури / Д. Кусько, С. Пліхтяк // Полігр. і вид. справа. — 1997. — № 32. — С. 199–204. 15. Літопис книг: держ. бібліографічний покажч. України. — К., 2009–2013. 16. Любовець Н. І. Біографічні серії в контексті розвитку української біографічної традиції [Електронний ресурс] / Н. І. Любовець // Українська біографістика. — 2008. — Вип. 4. — С. 267–282. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ubi_2008_4_21.pdf 17. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : ОЛМА-Пресс, 2003. — 560 с. 18. Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи / Е. І. Огар. — Львів : Палітра друку, 2002. — 224 с. 19. Огар Е. І. Сучасні науково-популярні книжкові серії в Україні / Е. Огар, М. Процик // Полігр. і вид. справа. — 1999. — № 35. — С. 255–260. 20. Орлова О. А. Серийность современной массовой литературы как фактор «формовки читателя» / О. А. Орлова // Текст. Книга. Книгоиздание. — 2013. — №1 (3). — С. 89–97. 21. Положення про книжкову серію Національної академії наук України [Електронний ресурс] : додаток до постанови Президії НАН України від 14.06.2006 р. № 171. — Режим доступу : http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/.../060614_171.pdf. 22. Положення про серію видань «Бібліотека Шевченківського комітету» і порядок її формування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.knpu.gov.ua/content/> 23. Радченко А. Академічні книжкові серії [Електронний ресурс] / А. Радченко, О. Вакаренко // Вісник Національної академії наук України. — 2008. — № 10. — С. 50–54. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2008_10_8.pdf 24. Сегментаційне дослідження ринку книжок в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/presentations/segmentation_ukr.pdf 25. Черниш Н. Основи бібліології : навч. посіб. / Н. Черниш. — К. : Наша культура і наука, 2014. — 220 с. 26. Читання книжок в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/reports/report_gfk_reading_pres.pdf.

КНИЖНЫЕ СЕРИИ В ИЗДАТЕЛЬСКОМ РЕПЕРТУАРЕ УКРАИНЫ: ТИПО-ВИДОВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

Характеризуется серия как особый вид издательской продукции и способ упорядочения товарного предложения по различным признакам; анализируется динамика выпуска книжных серий в Украине; определяются типо-видовые приоритеты современного серийного книгоиздания.

BOOK SERIES IN PUBLISHING REPERTOIRE OF UKRAINE: TIPO- SPECIES DOMINANTS

In article series as a special type of publishing products and the method of ordering merchandise offers on various grounds is characterized. The author analyzes the dynamics of publishing book series in Ukraine; she determines the type-species priorities of modern serial publishing.

Стаття надійшла 10.11.2014